

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i> (Ioan Pinteș)	5
<i>Repere biobibliografice</i> (Virgil Bulat)	9
<i>O însoțire luminoasă</i> (Ioan Pinteș).....	19

Convorbirile de la Rohia

Între viață și cărți	47
<i>Suplimentul zilei</i> : Eminescu	59
Ziua întâi	61
<i>Suplimentul zilei</i> : Despre Vasile de la Poiana Mărului	73
Ziua a doua	75
<i>Suplimentul zilei</i> : Despre bunătatea sufletească	87
Ziua a treia	89
<i>Suplimentul zilei</i> : Despre romanul <i>Fabian</i> de Erich Kästner	104
Ziua a patra	106
<i>Suplimentul zilei</i> : Un haiku : Ramura înflorită	118
Ziua a cincea	119
<i>Suplimentul zilei</i> : De la trei poeți români citire... ..	131
Ziua a șasea	134
<i>Suplimentul zilei</i> : Oameni și sfinți	144

Ziua a șaptea	146
<i>Suplimentul zilei: Scrisoare către un tânăr călugăr</i>	166
Despre agonia Europei	169
<i>Fotografii</i>	241
<i>Referințe critice</i>	249
<i>Indice de nume</i>	261
<i>Indice de locuri</i>	271

N.S. : Din chiar înșirarea de nume ce-ați făcut rezultă cu prisosință că jurnalul face parte din literatură. E inutil să insist. Și mie, ca oricui altcineva, bănuiesc, îmi place mult să citesc *jurnale*. Nu l-ați menționat pe Eliade; și *Jurnalul* său e extrem de interesant. Răposatul meu mare prieten, Sergiu Al-George, se delecta citindu-l și-l considera un izvor important de reflecții asupra filosofiei și indianisticii. Sergiu Al-George îl așeza pe Eliade foarte aproape de Novalis. Nu-l iubesc foarte mult pe Gide, dar *Jurnalul* său mi se pare, neîndoielnic, o lucrare de cea mai bună calitate. Mai e și micul jurnal al *Calpuzanilor*, un lucru cu totul remarcabil. Mă întrebați dacă am scris și eu un jurnal. Vă răspund afirmativ. L-am intitulat *Jurnalul fericirii* și se referă mai ales la perioada anilor 1958-1964. Deși intitulat *Jurnalul fericirii*, mi-a fost pricină de necazuri și astăzi nu se mai află în posesiunea mea¹. Întrebarea aceasta cu privire la „jurnale“ mă face să mă întreb dacă în general, în cele ce am spus în decursul acestor convorbiri ale noastre, nu mă refer din cale afară de mult la mine și nu sporovăiesc peste măsură despre ființa mea... Mărturisirile acestea toate nu sunt obositoare și nu dovedesc infatuare?

I.P. : Nu. Cu siguranță nu! Eu cred că acesta-i scopul convorbirilor noastre: mărturisirea cât mai sinceră și cât mai exactă.

---

1. Confiscat de Securitate pe data de 14 decembrie 1972. Autorul încearcă o reconstituire a lui. În 1975, la cererea Uniunii Scriitorilor, Securitatea îi înapoiază manuscrisul. Între timp, N. Steinhardt încredințează lui Virgil Ciomoș, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca versiuni și dactilograme din *Jurnalul fericirii*. La 14 mai 1984 Securitatea îi confiscă din nou varianta primă. *Jurnalul fericirii* apare postum în anul 1991, sub îngrijirea lui Virgil Ciomoș, la Editura Dacia din Cluj-Napoca.

N.S. : Ei, dacă-i vorba de mărturisiri complete, nu putem face lucru mai cinstit decât să ne referim la mărturisirile lui Eliade și ale lui Eugen Ionescu. În *Încercarea labirintului*, în *Făgăduința echinoxului* și în *Recolta solstițiului* (primele două mi-au fost trimise de Eliade însuși, ultima de văduva sa, doamna Christinel), sinceritatea lui Eliade este absolută. Nobilă o consider și fidelitatea sa față de fostul său maestru și dascăl, Nae Ionescu. Dar culmea sincerității o atinge Eugen Ionescu în *La quête intermittente*, apărută la Gallimard în 1987. Fericitul Augustin și J.-J. Rousseau sunt lăsați mult în urmă.

În cartea aceasta extraordinară și uluitoare, Ionescu se dezvăluie cititorului cu o lipsă de reticență și pudoare cum cred că nu s-a mai făcut vreodată de un scriitor. Ionescu ne ține la curent cu îngrijorările sale bănești, cu îngrijorările-i despre situația financiară a fiicei sale mult iubite după ce el va fi murit, ne dezvăluie toate metehnele, cusururile, slăbiciunile, turpitudinile, viciile pe care din belșug, cu râvnă de penitent, și le recunoaște ori și le atribuie. Secrete nu mai există, nici cele de obicei ținute sub obroc, chiar de cei mai intransigenți practicanți ai mărturisirii. Despre tranzitul său digestiv aflăm tot ce se poate afla. De asemeni despre insomniile lui, despre fricile lui, despre angoasele lui (mai ales când e vorba de moarte). Spaima de moarte o declară a fi continuă și teribilă. Ionescu ni se destăinuie și în ipostaza sa de căutător al unei soluții în acest haos absurd al lumii, o lume în care – de vreme ce există la furnici elemente hărăzite cu mandibule speciale, jucând rol de armă – legea generală pare a fi războiul și agresivitatea. În cele din urmă, pe ultima pagină a formidabilei cărți, Ionescu pare a fi ajuns la un liman, la limanul luminii. Își nuanțează convertirea cu un „sper“, pe care cred că nu trebuie să-l interpretăm altminteri decât ca identic cu

celebra frază pascaliană: „Nu m-ai căuta dacă nu m-ai fi găsit“. (Există și o versiune imaginată de o minte modernă a frazei acesteia a lui Pascal. Să nu pierd prilejul să v-o comunic: Nu l-aș căuta dacă nu m-ar fi găsit El.)

I.P.: Să-mi fie permis să uit și eu, să fac și eu deci reveniri. La rubrica „Jurnale“ am uitat să menționez o carte importantă pentru noi: *Jurnalul de la Păltiniș*.

N.S.: Și eu am uitat! Acum, pentru că am vorbit de mărturisiri integrale, să-l menționez pe Cioran. Cioran a fost vreme foarte îndelungată un timid, un smerit, un ascuns. Refuza să dea interviuri, să lase să i se publice, să primească premii, să țină conferințe, să i se facă, în orice fel ar fi, reclamă ori publicitate. A trăit pitit în vizuina sa de la etajul VII ori VI din fața Teatrului Odéon. Iată însă că de la un timp înapoi acest mare Singuratic, Sfios și Discret s-a schimbat cu totul. Nu știu ce demon îl îndeamnă să dea acum interviuri cu duiumul, să conferențieze, să vorbească la radio, să apară la TV, să-și publice biografia, să se lase fotografiat, să facă declarații...

I.P.: Iată-l deci pe Cioran în postură aristotelică și numărându-se printre „mărturisitori“...

N.S.: Dar ideile nu și le-a schimbat, iar stilul a rămas la fel de adamantin și strălucitor.

I.P.: Cioran și Eliade nu sunt platonicieni (în sensul izgonirii poezilor și artiștilor din cetate). Noica, în schimb, e foarte sever cu artele. Am putea spune că le este chiar ostil. Nu-i așa?

N.S.: Noica, spre a nu măslui adevărul, nu se dă deloc în vânt după ceea ce noi numim artă și literatură...

I.P.: Deși a scris și el poezie... A debutat, dacă nu mă înșel, cu poezie în revista *Vlăstarul*¹.

N.S.: ...dar a fost în principal un *homo philosophicus*. Filosofia a fost pentru el singura disciplină cu adevărat interesantă, a filosofa i s-a părut a fi menirea lui exclusivă și istoria filosofiei a considerat-o ca adevărata istorie a omenirii. Cu toate acestea Noica a fost, de va fi voit ori nu, de o fi știut ori ba, un mare artist el însuși, un mare scriitor, un mare prozator român, de nu chiar un mare poet român. L-am auzit pe unul dintre poeții noștri de seamă, căruia nu-i plăcea să distribuie complimente confrăților, spunând că Noica se numără printre marii noștri poeți. Într-atât era Noica de exclusivist, într-atât erau pentru el filosofia și gândirea singurele vrednice de atenție, încât toate celelalte chemări ale spiritului i se păreau forme ale vremelniciei și deșertăciunii.

Să vă povestesc o scenetă. În casa unui prieten comun, fost elev al Liceului „Spiru Haret” și el, Ion Barbu (la Liceul „Spiru Haret” predase matematica cu numele lui adevărat – Barbilian) se pornise a face un elogiu ditirambic al câinelui, animal pe care Barbu îl adora. Cuvintelor entuziaste ale lui Barbu li se alăturaseră cu epitete supraadmirative mai toți cei prezenți. Doar Noica păstra o tăcere severă și părea dus cu gândul pe cu totul alte meleaguri. Apostrofat în cele din urmă de Barbu, pe care tăcerea aceasta „asurzitoare” ori fatidică, ori plină de subînțelesuri, ori osânditoare, ori disprețuitoare îl supărase grozav, Noica, văzând că n-are încotro, a consimțit să iasă din tăcere și a rostit laconic: „Nu am dimensiunea câinelui”. S-a râs cu multă poftă.

---

1. În 1927.

Și la Goethe Noica admira mai ales gânditorul, nu artistul, deși era îndrăgostit de *Faust*, deși cita întruna din *Faust*, pe care cred că-l știa aproape pe dinafară. Există la Goethe o tendință, pe care nu știu dacă Noica nu a împărtășit-o. Mă gândesc la presupunerea lui Goethe că s-ar putea ca natura să aibă drept scop nu trecerea de la instinct (câinele ori alt animal) la inteligență, ci poate cu totul altfel, și anume de la inteligență la instinct. Forma superioară de organizare socială ar fi cea a viețuitoarelor necuvântătoare cu viață obștească, cum ar fi furnicile, albinele, termitelile, castorii ș.a.m.d. Gândul acesta schițat de Goethe mărturisesc că mă înfioară, așa cum l-a înfiorat pe Eminescu perspectiva furnicarului. Tare mă tem (și i-am spus-o și lui Noica de mai multe ori, dar a râs de mine) că și Platon concepe societatea tot ca un fel de organizare automată și totalitară. Că așa stau lucrurile, avem dovadă eșecul de aplicare a teoriilor platoniciene în Sicilia, unde tiranul Dionisiu, după ce l-a invitat pe filosof să vină să organizeze statul, l-a pofțit după nu prea mult timp să plece. Așa încât cred că Noica a râs de florile mărului. Ca orice utopie, și utopia platoniciană făurește obștea instinctuală, castele, ereditatea funcțiilor, distribuția centralizată a îndelnicirilor, adică tot o societate potrivnică liberei circulații a bunurilor, a valorilor și a ideilor. Sper că mă înșel și că eroarea mea se datorează incapacității mele de a-l citi așa cum trebuie pe Platon.

I.P.: Haideți să-i lăsăm pe Platon și pe Goethe... Spuneți-mi ce părere aveți dumneavoastră personal despre problema aceasta a interferenței artelor? Considerați artele nevrednice de a sta în vecinătatea gândirii, a filosofării?...

N.S.: Păi văd că tot în zodia lui Platon ne aflăm...

I.P.: Le socotiți ca elemente perturbatoare ale spiritului omenesc, ale strădaniilor sale către adevăr? Din câte am citit în cărțile dumneavoastră, cred că nu împărtășiți părerea lui Noica, discipolul lui... Platon.

N.S.: Nu izbutesc să consider arta ca o activitate primejdioasă ori demonică. Am cunoscut oameni de bună-credință, cu preocupări morale, cu dragoste pentru cugetare și foarte serios îngrijorați de menirea omului, care priveau arta cu multă suspiciune, mergând până la a o califica drept mijloc de perdiție. Concepția aceasta jansenistă și fundamentalistă mi se pare a fi dovadă de fanatism și de logică falsă. Orice operă de artă autentică stă sub semnul unui duh iubitor de oameni. Orice operă de artă autentică e un imn de slavă a creației. Departate de a porni de la demonism, arta e un mijloc de înălțare a sufletului și un izvor de bucurie curată și nobilă. Pentru nimic în lume nu pot adera la doctrina care privește arta cu dispreț, cu bănuieli tenebroase și de pe poziții de polițism cultural.

I.P.: Să considerăm toată această problemă a interferenței artelor cu filosofia, cu gândirea, drept o față a mai vastei probleme a răului în lume? V-ați pus și dumneavoastră problema aceasta a răului universal? L-ați citit asiduu pe Dostoievski. Știți cât de mult l-a preocupat și tulburat existența răului, prezența suferinței în lume, suferința nevinovaților (a copiilor, a cailor biciuiți peste ochi)...

N.S.: Merg pe urmele lui Dostoievski. Cred că atâta vreme cât ne mărginim a socoti răul drept o problemă nu vom ieși la liman, nu vom găsi un răspuns cât de cât satisfăcător. Răul nu trebuie considerat ca o problemă, în felul acesta în veac nu